

Богдан Григорович ТОРОХТІЙ

здобувач кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка
ORCID ID: 0000-0002-2006-5819

Олексій Олександрович Красноруцький

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка
ORCID ID: 0000-0001-6439-7922

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ СТІЙКІСТЮ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Торохтій Б. Г., Красноруцький О. О. Механізм управління економічною стійкістю аграрно-го підприємства. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 2. С. 274 – 279.

Анотація

У статті досліджено сутність механізму управління економічною стійкістю підприємства на основі наукових бачень різних авторів. Встановлено, що механізм управління економічною стійкістю підприємства – це набір засобів, а також система організації їх використання і контролю, які дозволяють досягти стратегічної цілі управління економічною стійкістю підприємства: забезпечення ефективної і стабільної діяльності підприємства. Запропоновано концепцію механізму управління економічною стійкістю аграрного підприємства, заснованого на інтегрованому системно-адаптивному методичному підході. Дана концепція є базовою платформою для встановлення системи елементів, характеру процесу їхньої взаємодії та побудови ефективного механізму управління економічною стійкістю аграрного підприємства.

Ключові слова: економічна стійкість, механізм управління, інтегрований системно-адаптивний методичний підхід, аграрні підприємства.

Bohdan TOROKHTII

Applicant of the Department of Organization of Production, Business and Management,
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

Oleksiy Krasnorutskyu

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Production, Business and Management Organization, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

MECHANISM OF MANAGEMENT OF ECONOMIC SUSTAINABILITY OF AGRICULTURAL

Torokhtii B., Krasnorutskyu O. Mechanism of management of economic sustainability of agricultural enterprise. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2021. Volume 6. № 2, pp. 274 – 279.

Abstract

The essence of the mechanism of management of economic stability of the enterprise based on scientific visions of various authors is investigated in the article. It is established that the mechanism of management of economic stability of the enterprise is a set of means, and system of the organization of their use and control which allow to reach the strategic purpose of management of economic stability of the enterprise: maintenance of effective and stable activity of the enterprise. The concept of the mechanism of management of economic stability of the agrarian enterprise based on the integrated system-adaptive methodical approach is offered. This concept is a basic platform for establishing a system of elements, the nature of the process of their interaction and building an effective mechanism for managing the economic stability of agricultural enterprises. This mechanism is a set of tools, as well as a system of organization of their use and control, which allow to achieve the strategic goal of managing the economic stability of the enterprise: ensuring efficient and stable operation of the enterprise. The object of the proposed mechanism is the actual economic stability of agricultural enterprises with all its elements (financial, production, personnel, marketing, and investment components). It should be noted that agricultural enterprises are characterized by special importance, among others, both external (political, administrative, legal, social, demographic) and internal (industrial, managerial, and labor), environmental factors, including such as climatic conditions, qualitative and quantitative characteristics of land resources and other environmental aspects that accompany the agricultural sector. The purpose of the mechanism of economic stability of the enterprise is to achieve a balanced and high-quality functioning of the elements of economic stability as a single

© Богдан Григорович Торохтій, Олексій Олександрович Красноруцький, 2021 system to ensure
ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки. 2021 рік. Том 6. № 2.

an effective level of economic stability of the enterprise under existing conditions. To achieve this goal, it is necessary to perform the task: protection from possible threats and ensuring the functioning and development of the agar enterprise.

Keywords: *economic stability, management mechanism, integrated system-adaptive methodological approach, agricultural enterprises.*

JEL classification: D21

Вступ

Динамізм зовнішнього середовища, висока конкуренція вимагають від підприємств, зокрема й аграрних, перебудовувати та покращувати механізм управління економічною стійкістю таким чином, щоб забезпечити розвиток конкурентних переваг, а від науковців – сформуванню концепцію побудови ефективного механізму управління економічною стійкістю аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізм управління економічною стійкістю підприємства досліджували науковці: Амош О., Андрєєва Т.Є., Ансофф І., Антонова О.В., Ареф'єв О., Бланк І.А., Васильчик С.В., Воронкова А., Горячева К.С., Друкер П., Єпіфанов А.О., Єрмошенко М.М., Климчук С.В., Козаченко А., Корнієнко Т.О., Котляр М., Ліпкан В.А., Москаленко В.П., Мочерний В.С., Орлик О.В., Поддєрьогін А., Філіппова С.В., Черевко О.В., Шликов В.В., Шумпетер Й. та ін. Аналізуючи результати проведених досліджень, слід звернути увагу на відсутність одностайної точки зору науковців на формування механізму управління економічною стійкістю аграрного підприємства.

Мета статті

Метою статті є дослідження сутності механізму управління економічною стійкістю підприємства та запропонувати авторську концепцію механізму управління економічною стійкістю аграрного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження

Дослідники по-різному інтерпретували специфіку категорії «механізм». Так, можемо однозначно сказати, що трактування залежить від сфери його використання: економіка, державне управління, філософія тощо). Економічний словник характеризує механізм як: послідовність станів або процесів, які визначають собою певні дії, явища, систему, пристрій, який визначає порядок певного виду діяльності» [1]. Як бачимо, таке визначення досить багатоаспектне: його можна використовувати як технічний термін, так і використовувати у інших сферах життя, зокрема й як економічну категорію. Так, в історичному плані вперше термін «механізм» для характеристики процесів функціонування капіталістичної виробничої системи було застосовано К. Марксом [2, с. 72].

Якщо звернутися до лінгвістичних особливостей, до тлумачного словнику сучасної української мови, можемо знайти таке визначення дефініції «механізм» – внутрішня будова, система, сукупність станів і процесів, з яких складається звичайне явище [3]. Недарма більшість науковців розглядають «механізм» все ж таки як сукупність окремих елементів (цілей, функцій, принципів, методів, прийомів, інструментів і форм), поєднану в конкретну систему.

Так, Б. М. Данилішин вказує на те, що механізм характеризується певною кінцевою множиною елементів економічних систем та взаємозв'язків між ними, що відбувається за допомогою відповідних важелів системоутворюючих регуляторів [4].

А. Кульман підкреслює, що механізм містить у собі певну послідовність явищ: його складовими елементами одночасно виступають вхідне й вихідне явище, які виникають за певних умов під впливом імпульсу, і весь процес, який відбувається в інтервалах між ними [5, с. 13–17].

Якщо розглядати категорію «управління» як складову механізму управління, можна зробити висновок, що в економічних і соціальних науках існують різні тлумачення цього поняття. Суспільні науки поняття управління ототожнюють з владою й одностороннім імперативним впливом суб'єкта управління на об'єкт управління, а в еконо-

мічних науках існує трактування категорії управління у вузькому та широкому сенсі: у вузькому сенсі – це спосіб певного впливу на керований об'єкт, в широкому сенсі, згідно визначення, наведеного в економіко-математичному словнику – «...вироблення й здійснення цілеспрямованих керуючих впливів на об'єкт (систему), що включає збір, передачу й обробку необхідної інформації, прийняття й реалізацію відповідних рішень» [6].

Сьогодні в науковій економічній літературі поняття управління найчастіше можна зустріти у вузькоспеціалізованому сенсі, такому як, управління попитом, управління проектами, управління персоналом, управління ресурсами тощо. Також можна виокремити певні особливості, характерні для такого тлумачення управління як економічної категорії: наводиться лише ієрархію в системі, не враховуються зворотні зв'язки; керуючий орган здійснює вплив на керований, а зворотний зв'язок – це реакція системи на цей вплив.

Отже, категорію управління можемо визначити як процес формування й реалізації цілеспрямованого впливу суб'єкту на об'єкт, заснований на зворотному зв'язку, інформаційному обміні між суб'єктом і об'єктом управління [7].

У свою чергу, суть механізму управління розкривається вченими по-різному. Так, А. Гапоненко та А. Панкрухіна характеризують механізм управління як сукупність засобів і методів управління, реалізація яких визначає можливість цілеспрямованого руху системи [8].

Ф. Хміль називає механізм управління системою, яка утворюється із взаємопов'язаних ланок (підсистем), що об'єднують множину різних елементів і блоків, забезпечуючи у процесі їх взаємодії функціонування всіх підсистем підприємства [9, с. 221].

М. Г. Грещак говорить про те, що механізм управління містить державно-правове та нормативне регулювання, ринковий механізм регулювання, внутрішній механізм регулювання окремих аспектів, механізм інформаційного забезпечення, методи управління та методи контролю [10].

Узагальнення різноманітних наукових поглядів показало, що не дивлячись на всезагальне визнання значущості досягнення стійкості економічних систем, ця проблема, в тому числі в аграрному секторі, досі до кінця не вирішена і містить безліч дискусійних питань. Причиною цьому є як багатогранність й динамічність трансформації самих сільськогосподарських товаровиробників, рівня їх розвитку, так і складність і багатоаспектність рішення досліджуваної проблеми в контексті системного підходу.

Основна ціль механізму управління економічною стійкістю – забезпечення стійкого функціонування та розвитку підприємства як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Керуючись наведеними визначеннями та цілями, сформулюємо основні вимоги до механізму управління економічною стійкістю підприємств: 1) здатність підприємства функціонувати та розвиватися як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективах під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів; 2) оптимальну збалансованість бізнес-процесів підприємства, засновану на структуруванні і узгодженні процесів входу і виходу управлінської і бухгалтерської інформації з деталізацією по термінах реалізації; 3) здатність системи прогнозувати, визначаючи при цьому тенденції свого розвитку; 4) визначення часового циклу поновлення якісних перетворень процесу управління підприємством на основі прогнозних тенденцій розвитку; 5) здатність учасників бізнес-процесів до самовдосконалення і ефективного стійкого розвитку за рахунок постійного нарощування знань, прояву творчої ініціативи; 6) здатність системи приймати оптимальні управлінські рішення з ціллю досягнення максимально можливої економічної ефективності.

Роль механізму управління економічною стійкістю підприємства, без сумніву, дуже важлива. Саме розвиток і удосконалення механізму управління економічною стійкістю підприємства, на нашу думку, дозволяє досягнути основної цілі функціонування підприємства – одержання прибутку, а також ефективно довгостроково функціонувати підприємству на фоні жорсткої ринкової конкуренції.

Аналізуючи існуючі точки зору, можна розглядати механізм управління економічною стійкістю підприємства як систему структурованих і збалансованих бізнес-

процесів, налаштованих на розробку і прийняття управлінських рішень, реалізацію якісних перетворень. Механізм управління економічною стійкістю підприємств є структурованою системою, що здатна підтримувати стійкість підприємства, а також постійно змінювати свій якісний стан, розвиваючи себе і тим самим порушуючи умову рівноваги.

Більшість авторів вважають, що при формуванні структури механізму управління економічною стійкістю аграрного підприємства доцільно виходити з наступних передумов: - механізм управління (господарський, організаційний, економічний, організаційно-економічний) – це сукупність взаємозалежних і взаємодіючих частин, об'єднання яких зумовлене цілями управління; - будь-який механізм управління включає сукупність методів як систему правил та процедур, що застосовуються суб'єктом управління для вирішення конкурентних завдань, що стоять перед системою управління для досягнення цілей управління; - механізм управління незалежно від його природи містить певний набір інструментів, за допомогою яких здійснюється цільовий вплив на об'єкти управління для вирішення завдань; - принципове значення має конкретизація елементів об'єкта управління (чинників управління), на які будуть направлені дії інструментів, що лежать в основі механізму керування; - при формуванні механізму управління необхідно враховувати, що повна реалізація його функцій практично неможлива без відповідного ресурсного забезпечення.

Для стабільного ефективного функціонування аграрних підприємств необхідна постійна готовність в умовах підвищеного ризику та невизначеності факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, характерних для аграрної сфери, використовувати такі технології та механізми, які б дозволили з найменшими похибками реалізувати стратегічні та тактичні управлінські дії, спрямовані на забезпечення економічної стійкості. З цією метою було запропоновано механізм управління економічною стійкістю аграрного підприємства, заснований на інтегрованому системно-адаптивному методичному підході. Даний механізм являє собою набір засобів, а також систему організації їх використання і контролю, які дозволяють досягти стратегічної цілі управління економічною стійкістю підприємства: забезпечення ефективної і стабільної діяльності підприємства. Об'єктом запропонованого механізму є власне економічна стійкість аграрних підприємств з усіма її елементами (фінансова, виробнича, кадрова, маркетингова та інвестиційна складові).

Слід зазначити, що для аграрних підприємств характерним є особливе значення поряд з іншими, як зовнішніми (політичними, адміністративними, правовими, соціальними, демографічними), так і внутрішніми (виробничими, управлінськими та трудовими), екологічних факторів, зокрема таких як природно-кліматичні умови, якісні та кількісні характеристики земельних ресурсів та інші екологічні аспекти, що супроводжують аграрну сферу. Реалізація механізму управління економічною стійкістю аграрного підприємства передбачена на основі виконання послідовності стратегічних й оперативних управлінських дій. Зокрема до процесів стратегічних дій відносимо: по-перше, планування стратегічної цілі економічної стійкості аграрного підприємства, на основі якого відбувається наступний крок, а саме визначення мети і завдань економічної стійкості.

Метою є досягнення збалансованого та якісного функціонування елементів економічної стійкості як єдиної системи з метою забезпечення ефективного за існуючих умов рівня економічної стійкості підприємства.

Далі пропонується проаналізувати зовнішнє і внутрішнє середовище підприємства та визначити сильні і слабкі сторони, можливості і загрози для конкретного аграрного підприємства. Для реалізації поставленої мети, необхідно виконати два основні завдання економічної стійкості – це захист від можливих загроз і забезпечення функціонування та розвитку аграрного підприємства. На цьому етапі застосовуються вже адаптивні методи, характерні для операційних (тактичних) дій управлінської діяльності. Концепцію запропонованого механізму управління економічною стійкістю аграрного підприємства, заснований на інтегрованому системно-адаптивному методичному підході відображено на рис. 1.

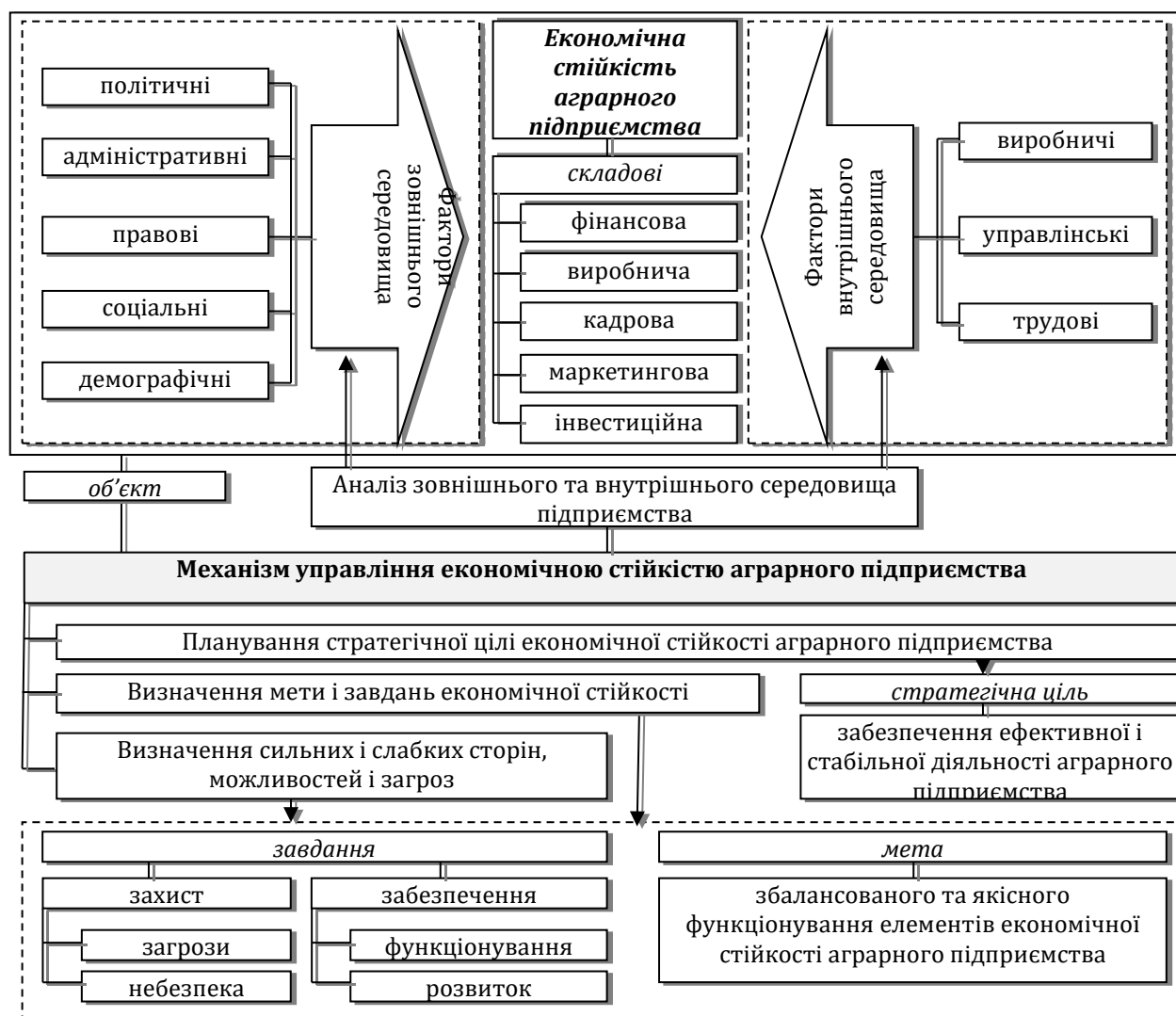

Рис. 1. Концепція механізму управління економічною стійкістю аграрного підприємства, заснований на інтегрованому системно-адаптивному методичному підході

Отже, концепція формування механізму управління економічною стійкістю аграрного підприємства, заснованого на інтегрованому системно-адаптивному методичному підході є базовою платформою для встановлення системи елементів, характеру процесу їхньої взаємодії та побудови ефективного механізму управління економічною стійкістю аграрного підприємства. Механізм управління економічною стійкістю аграрних підприємств орієнтований на регулярне відстеження, своєчасну оцінку результатів діяльності підприємства за критерієм економічної стійкості, виявлення та аналіз відхилень за показниками економічної стійкості, формування системи дій щодо усунення відхилень, аналіз змін показників економічної стійкості, розробку та прийняття управлінських рішень щодо досягнутого рівня економічної стійкості, формування та реалізацію інструментарію для відповідного коригування в рамках загального механізму управління підприємством, формування нормативу результативності та ефективності управління, оцінку фактичної результативності та ефективності прийнятих управлінських рішень щодо підтримання або підвищення рівня економічної стійкості.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, механізм управління економічною стійкістю підприємства – це набір засобів, а також система організації їх використання і контролю, які дозволяють досягти стратегічної цілі управління економічною стійкістю підприємства: забезпечення ефективної і стабільної діяльності підприємства. Було запропоновано

механізм управління економічною стійкістю аграрного підприємства, заснований на інтегрованому системно-адаптивному методичному підході. Реалізація механізму управління економічною стійкістю аграрного підприємства передбачена на основі виконання послідовності стратегічних й оперативних управлінських дій: планування стратегічної цілі економічної стійкості аграрного підприємства, визначення мети і завдань економічної стійкості, аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та визначити сильні і слабкі сторони, можливості і загрози для конкретного аграрного підприємства. Метою механізму є досягнення збалансованого та якісного функціонування елементів економічної стійкості як єдиної системи з метою забезпечення ефективного за існуючих умов рівня економічної стійкості підприємства. Для реалізації поставленої мети необхідно виконати завдання: захист від можливих загроз і забезпечення функціонування та розвитку аграрного підприємства.

Список літератури

1. Краткий экономический словарь / [Под ред. А. Н. Азрилияна]. М.: Институт новой экономики, 2001. 1088 с. 231
2. Лузан Ю.Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України : монографія. К.: ННЦ Ін-т аграр. економіки, 2010. 470 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001.
4. Данилишин Б. М. Екологічна складова політики сталого розвитку: монографія. Донецьк: Юго-Восток, ЛТД, 2008. 256 с.
5. Кульман А. Экономические механизмы: Пер. с фр. М. : АО Изд. группа «Прогресс», «Универс», 1993. 192 с.
6. Економіко-математичний словник / Уклад. і голов. ред. Л.І. Лопатников. 5-е изд., перераб. и доп. М.: Дело, 2003. 520 с.
7. Ляпина С. Ю. Особенности организационно-управленческих инноваций как объектов управления в интеллектуальной среде. Научно-технические ведомости Санкт-Петербургского государственного политехнического университета. Серия: Наука и образование. Инноватика. 2011. № 3 (121). С. 68–72.
8. Теорія управління : учебн. / подобц. ред. А. Л. Гапоненко, А. П. Панкрухина. М. : Изд. РАГС, 2003. 560 с.
9. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: підручник. К.: Академвидав, 2003. 608 с. (Альмаматер).
10. Грещак М. Г., Гребешкова О. М., Коцюба О. С. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч. посіб.; за ред. М. Г. Грещака. К.: КНЕУ, 2001. 228 с.

References

1. Kratkij jekonomicheskij slovar'. [A brief economic dictionary]. (2001). In Azrilijana, A. N. (ed.). Institute of New Economics. Moscow. Russia.
2. Luzan, Yu.Ya. (2010). *Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm zabezpechennia rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva Ukrainy*. [Organizational and economic mechanism for ensuring the development of agro-industrial production of Ukraine]. NSC Institute of Agriculture. of Economics. Kyiv. Ukraine.
3. *Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy*. (2001). [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Irpin. Kyiv. Ukraine.
4. Danylyshyn, B. M. (2008). *Ekolohichna skladova polityky staloho rozvytku*. [Ecological component of sustainable development policy]. Yugo-Vostok, LTD. Donetsk. Ukraine.
5. Kul'man, A. (1993). *Jekonomicheskie mehanizmy*. [Economic mechanisms]. Translated from Fr. AO Izd. group "Progress", "Universe". Moscow. Russia.
6. *Ekonomiko-matematychnyj slovnyk*. [Economic and Mathematical Dictionary]. In Lopatnykov, L.I. (ed.). 5th ed. Delo. Moscow. Russia.
7. Ljapina, S. Ju. (2011). «Features of organizational and managerial innovations as objects of management in the intellectual environment». *Nauchno-tehnicheskie vedomosti Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo politehnicheskogo universiteta. Serija: Nauka i obrazovanie. Innovatika*. no. 3 (121), pp. 68–72.
8. *Teoryia upravlenija*. (2003). [Management theory]. Haponenko, A. L., Pankrukhyina, A. P.(ed.). Izd. RAGS. Moscow. Russia.
9. Khmil', F.I. (2003). *Osnovy menedzhmentu*. [Fundamentals of management]. Akademvidav. Kyiv. Ukraine.
10. Hreschak, M. H., Hrebeshkova, O. M., Kotsiuba, O. S. (2001). *Vnutrishnij ekonomichnyj mekhanizm pidpryiemstva*. [Internal economic mechanism of the enterprise]. In Hreschaka, M. H. (ed.). KNEU. Kyiv. Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2021 р.